

VELIKO I MALO POČETNO SLOVO U NAZIVIMA

U Jezik češće stižu pitanja o pisanju velikoga početnoga slova u različitim nazivima, osobito ako se upotrebljava samo prva riječ naziva koji se sastoji od nekoliko riječi, primjerice, čitateljica N. B. iz Splita pitala nas je kako pisati imenicu *zakon* ako se odnosi na točno određeni *zakon* – kako pisati *zakon* ako mislimo na *Zakon o radu*, a ne na opću imenicu *zakon*; kako pisati naziv nastavnoga predmeta; kako pisati nazive liječkova; kako pisati nazive tvrđaka.

Iako su o tim pitanjima već napisani brojni jezični savjeti, ovdje ipak (ponovno) odgovaramo na neka od tih pitanja.

Pisanje maloga i velikoga početnoga slova gradivo je osnovne škole i to prvih razreda, mališani učeći pisati slova, uče i što se piše velikim, a što malim početnim slovima. Očekujemo da pravopis jednoznačno odredi što kako pisati i očekujemo da svi učitelji dobro znaju kada napisati veliko slovo, a kada malo – jer, naravno, tko će znati ako učitelj ne će? Ipak, tomu nije tako. Česte su dvojbe baš oko pravila koja su u pravopisu posve jednoznačna. Jedno od tih posve jednoznanih pravila kaže da se vlastite imenice pišu velikim početnim slovima, a opće imenice malim početnim slovima. Dakle, veliko početno slovo u hrvatskom pravopisu razlikuje opću imenicu od vlastite. Pomislili bismo, treba znati to pravopisno pravilo i treba točno znati koja imenica znači vlastito ime, a koja je opća i možemo pisati bez poteškoća. Primjerice, imenica je *kovač* opća – znači zanimanje, a *Kovač* je vlastita – znači prezime. Razliku u značenju pismom prenosimo malim ili velikim početnim slovom.

Što kada se vlastitim imenom poslužimo kao općom imenicom? Gdje je pojmovna granica? Kada vlastito ime postaje opće? Tu

ne odlučuje pravopis, nego značenje. Pravopis samo na osobit način bilježi to značenje – jednoznačno pravilo traži od nas dobro poznavanje pojma koji želimo zapisati. Otuda pravopisna nesigurnost – nismo sigurni kada se kojim pojmom služimo kao općom imenicom, a kada kao vlastitom. Tu nesigurnost, na žalost, ni jednoznačno pravopisno pravilo ne može ukloniti.

Hrvatski školski pravopis (Babić, Ham, Moguš, 2008., ŠK, Zagreb) donio je pravilo da se naziv školskoga predmeta piše velikim početnim slovom – *Hrvatski jezik*, *Matematika*, *Povijest* i sl. To je pravilo izazvalo mnoge nesporazume, ponajviše zbog uvriježenosti da se nazivi predmeta u školama pišu malim početnim slovom, a na fakultetima velikim početnim slovom. Za takvu razliku doista nema razloga, kao što se fakultetski predmet zove *Hrvatska morfologija* pa se piše velikim početnim slovom jer je naziv predmeta (a ne sveza općih imenica koja znači morfološki opis hrvatskoga jezika), tako se i *Hrvatski jezik* piše velikim početnim slovom jer ne znači službeni jezik u Hrvatskoj, nego znači predmet u okviru kojega se podučava hrvatski jezik. Prigovor da se pisanjem velikog slova opterećuje tekst doista ne stoji – ako se ne opterećuje tekst na fakultetima, onda se ne opterećuje ni u školama. Uz to, veliko početno slovo ima i razlikovnu ulogu: *Ne razumijem matematiku, ali ipak nisam imala lošu ocjenu iz Matematike. Tko voli hrvatski jezik, taj bi trebao voljeti i Hrvatski jezik.* – zahvaljujući velikom slovu, jasno je kada je riječ o predmetu, a kada nije. Rečenica: *Tko voli hrvatski jezik, taj bi trebao voljeti i hrvatski jezik.* prilično je nejasna i potrebno je uz *hrvatski jezik* upotrijebiti i imenicu *predmet*: *Tko voli hrvatski jezik, taj bi trebao voljeti i predmet hrvatski jezik.* Velikim početnim slovom uz manje napora prenosimo više obavijesti, a to je načelo jezične gospodarstvenosti.

Čestitali mi *novu godinu* e-poštom ili papirnom poštom, trebamo čestitku napisati pa je često novogodišnje pitanje: treba li pisati sretna *Nova godina* ili sretna *nova godina*. Malim slovom napisana, *nova godina* odnosi se na sljedeću kalendarsku godinu, onu koja započinje 1. siječnja i završava 31. prosinca. Ako želimo da to vrijeme bude sretno i uspješno, čestitamo *novu godinu*, malim početnim slovom. Velikim početnim slovom napisana *Nova godina* znači blagdan – državni blagdan i neradni dan (istini za volju – noć, ali pojam neradne noći kalendar ne bilježi i zbog toga se piše velikim početnim slovom). Budući da novogodišnje želje ne ograničujemo samo na tu jednu noć, u čestitci ne bismo trebali željeti sreću samo za *Novu godinu* jer bi značilo da sreću želimo u tom jednom danu. Naravno da možemo poželjeti sreću i za taj jedan dan pa čestitati komu praznik *Novu godinu*, ali obično se sreća i blagostanje želi u *novoj godini*, cijeloj i svih 365 dana. Za *Novu godinu* možemo ići na doček, a u *novoj godini* možemo dočekivati lijepe dane. Za *Novu godinu* imamo jedan neradni dan, 1. siječnja, a u *novoj se godini* svi nadamo imati radne dane, a oni koji su nezaposleni – želimo im da u *novoj godini* imaju što manje neradnih dana. A za *Novu godinu* ne ćemo raditi – slaviti ćemo i željeti sretnu *novu godinu*.

Nismo sigurni kako pisati *Zakon o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti* kada se upotrebljava samo prva riječ – velikim početnim slovom ili malim? Nesigurnost ne ide od loših pravopisnih pravila, nego otuda što nismo sigurni trebamo li se prema jednoj riječi iz vlastitog imena odnositi kao prema vlastitom imenu ili općoj imenici. Dakle, pitanje tu i nije pravopisno, nego pojmovno. Kada se dio vlastitoga imena upotrebljava umjesto cijeloga, valja ga pisati velikim početnim slovom: velikim početnim slovom *Zakon* ako mislimo na *Zakon o vi-*

sokom školstvu, a malim početnim slovom *zakon* ako ne mislimo ni na koji određeni zakon. Dakle, zakon velikim slovom u sljedećim primjerima: *Prema Zakonu o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti studiranje ipak nije besplatno, premda Zakon propisuje da samo redoviti studenti ne plaćaju. Zakon o radu traži obvezno polaganje zaštite na radu jer Zakon tereti poslodavca ako to nismo položili.* Ovdje se *Zakon* piše velikim početnim slovom jer se misli na točno određeni zakon koji je vlastito ime. Ako napišemo malim početnim slovom: *Prema zakonu sva djeca moraju završiti osnovnu školu.* tada ne mislim ni na jedan određeni zakon nego zakon upotrebljavamo kao opću imenicu. Pravilo da se zakon piše velikim početnim slovom kada zamjenjuje cijeli naziv kojega zakona, može tekst zasititi velikim početnim slovima, ali to veliko početno slovo razlikuje vlastito ime od opće imenice pa je dobro razlikovati kada *Zakon* velikim slovom, a kada malim.

Veliko početno slovo piše se iz počasti u nazivima vrhovnih državnih i vjerskih poglavara kada se taj naziv upotrijebi bez imena poglavara i kada je jasno da se odnosi na određenoga poglavara. *Papa* je jedan i ne može biti zabune, odnosi se na određenoga poglavara – *papu Franju* – pa tako i u rečenicama: *U Zagreb je stigao Papa. Obratit će se Papa vjernicima.* Ako se *papa* ne odnosi na određenoga poglavara, nego na *papu* kao pojam vrhovnoga katoličkoga poglavara, naravno da će pisati malim slovima: *U Zagrebu su u posljednjih 15 godina bila dva pape. Kada se bira papa, postupak je dug i spor.* Ako se *papa* piše uz ime određenoga pape i tada dolazi malim slovom: *U Zagreb je stigao papa Benedikt XVI. Obratit će se papa Franjo vjernicima.*

Treba li napisati *Ako te boli glava, dobro je popiti aspirin.* ili *Ako te boli glava, dobro je popiti Aspirin.* pravopis ne može znati, može

znati samo govornik jer samo govornik zna misli li općenito na lijek protiv bolova ili na određenu vrstu lijeka. Naime, razlika je tek u tom što je *aspirin* poopćeno vlastito ime i odnosi se na bilo koji lijek protiv bolova, a *Aspirin* je ime točno određenoga lijeka, primjerice *Bayerov Aspirin*®. Ta je značenjska razlika izrečena pravopisnim pravilom, ali tek kad je značenje razgraničeno.

Hotel je opća imenica koja znači, kako nam kaže rječnik, *ugostiteljski objekt za boravak i prehranu putnika i turista*. Piše se malim početnim slovom jer je opća imenica. Ako uz hotel dolazi i ime toga hotela, ime mu se piše velikim početnim slovom *hotel Osijek*, *hotel Central*, *hotel Laguna*, *hotel Kempinski*. Pijemo kavu u *hotelu Osijek*, na terasi *hotela Osijek*, u *hotelu Central* odsjedamo, *hotel Kempinski* jedan je od najotmjelijih hotela. Ako je *hotel* prva riječ u nazivu tvrtke, tada ga pišemo velikim početnim slovom – zaposlena je u *Hotelu Osijek*, *Hoteli Kempinski* uspješno posluju, *Hotel Central* traži novo osoblje, *Hotel Laguna* ima novog direktora. Pisanje velikoga početnoga slova u imenice *hotel* ovisi o tom što znači – znači li samo građevinu koja je ugostiteljski objekt, piše se malim početnim slovom. Znači li tvrtku, piše se velikim početnim slovom ako je prva riječ u nazivu tvrtke. Ako nije prva riječ, piše se malim *Kempinski hoteli*

ili *Arcotel hotel* prema pravilu da se u nazivima tvrdaka velikim početnim slovom piše prva riječ (pa tako *Hotel Osijek*), a od ostalih samo vlastito ime (pa tako *Arcotel hotel Zagreb*).

Pravopis uglavnom ne mora biti oslonjen na jezične zakonitosti i jezični sustav. Pravopis je skup pravila o tome kako u pismu bilježimo taj jezični sustav koji je zadan izvan pravopisa. Naravno, pravopis mora unutar svojih pravila biti sustavan jer je inače teško naučiv. Naime, nema u jeziku sustava i zakonitosti koji bi određivao zašto se *Osijek* piše velikim, a ne malim početnim slovom i zašto se *ljubav* piše malim slovom, a ne velikim. Mi, korisnici pravopisa prihvatili smo takav dogovor i vlastita imena pišemo velikim početnim slovom, a opće imenice malim. Posve je drugo što valja dobro znati što je vlastito ime, a što opća imenica – i to nije pravopisno pitanje – a tako se često žalimo da nam pravopis ne valja ako smo u dvojbi kako napisati koju riječ jer nismo sigurni je li vlastito ime ili nije. Ne budimo uvijek ljutiti na pravopis kada smo nesigurni u pisanju velikoga slova, nije veliko slovo baš uvijek samo pravopisno pitanje.

Sanda Ham

sham@ffos.hr

<https://doi.org/10.22210/jezik.2022.69.28>

OSVRTI

USVAJATI HRVATSKI IGROM

 Jednostavna mrežna pogađalica velškoga razvojnoga programera (softwareaša) Joshua Wardlea *Wordle* „osvojila“ je ljubitelje mrežnih jezičnih iza-zova ove zime. Temeljena na klasičnoj igri na papiru (kako bi govornici engleskoga spretno

dometnuli *pen-and-paper game*) i prenese-na u bespuća svemrežja, ubrzo je „postala viralna“, kako se to danas uobičava kazati, „iskačući“ po društvenim mrežama, mrežnim portalima, u objavama, komentarima, pa i osobnim porukama. Objavljeni su i informatički pokušaji iznašaća algoritma za pogađanje zadane riječi iz prve (<https://arxiv>.